A BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (nagytanács)

2005. május 3.*

A C-387/02., C-391/02. és C-403/02. sz. egyesített ügyekben,

az EK 234. cikk alapján benyújtott előzetes döntéshozatal iránti kérelmek tárgyában, amelyeket a Tribunale di Milano (C-387/02. és C-403/02. sz. ügy) és a Corte d'apello di Lecce (C-391/02. sz. ügy) (Olaszország) a Bírósághoz 2002. október 28-án, november 12-én, illetve 8-án érkezett, 2002. október 26-i, 29-i, illetve október 7-i határozatával terjesztett elő az előtte

Silvio Berlusconi (C-387/02),

Sergio Adelchi (C-391/02) és

Marcello Dell'Utri és társai (C-403/02)

ellen folyamatban lévő büntetőeljárásokban,

A BÍRÓSÁG (nagytanács),

tagjai: V. Skouris elnök, P. Jann, C. W. A. Timmermans (előadó), A. Rosas és A. Borg Barthet tanácselnökök, J.-P. Puissochet, R. Schintgen, N. Colneric, S. von Bahr, M. Ilešič, J. Malenovský, U. Lõhmus és E. Levits bírák,

* Az eljárás nyelve: olasz.

főtanácsnok: J. Kokott,
hivatalvezető: L. Hewlett főtanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2004. július 13-i tárgyalásra,

figyelembe véve a következők által előterjesztett észrevételeket:

— S. Berlusconi képviseletében G. Pecorella és N. Ghedini avvocati,

— S. Adelchi képviseletében P. Corleto avvocato,

— M. Dell'Utri képviseletében G. Roberti és P. Siniscalchi avvocati,

— a Procura della Repubblica képviseletében G. Colombo, G. Giannuzzi, E. Cillo és I. Boccassini, meghatalmazotti minőségben,

— az olasz kormány képviseletében I. M. Braguglia, meghatalmazotti minőségben, segítője O. Fiumara avvocato dello Stato,

— az Európai Közösségek Bizottsága képviseletében V. Di Bucci és C. Schmidt, meghatalmazotti minőségben,

a főtanácsnok indítványának a 2004. október 14-i tárgyaláson történt meghallgatását követően,

meghozta a következő

Ítéletet

1 Az előzetes döntéshozatal iránt előterjesztett kérdések az egész Közösségre kiterjedő egységes biztosítékok kialakítása érdekében a tagállamok által a társasági tagok és harmadik személyek érdekei védelmében a Szerződés 58. cikkének (2) bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló első, 1968. március 9-i 68/151/EGK tanácsi irányelv (HL L 65., 8. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 3. o., a továbbiakban: első társasági irányelv), közelebbről az irányelv 6. cikkének értelmezésére, a Szerződés 54. cikke (3) bekezdésének g) pontja alapján meghatározott jogi formájú társaságok éves beszámolójáról szóló negyedik, 1978. július 25-i 78/660/EGK tanácsi irányelv (HL L 222., 11. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 21. o., a továbbiakban: negyedik társasági irányelv), közelebbről az irányelv 2. cikkének értelmezésére, valamint a Szerződés 54. cikke (3) bekezdésének g) pontja alapján az összevont (konszolidált) éves beszámolóról szóló hetedik, 1983. június 13-i 83/349/EGK tanácsi irányelv (HL L 193., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 17. fejezet, 1. kötet, 58. o., a továbbiakban: hetedik társasági irányelv), közelebbről az irányelv 16. cikkének értelmezésére, továbbá az EGK-Szerződés 5. cikkének értelmezésére (később az EK-Szerződés 5. cikke, jelenleg EK 10. cikk), valamint az EGK-Szerződés 54. cikke (3) bekezdése g) pontjának értelmezésére (később az EK-Szerződés 54. cikke (3) bekezdésének g) pontja, jelenleg, módosítást követően, az EK 44. cikk (2) bekezdésének g) pontja) irányulnak.

2 Ezeket a kérelmeket az S. Berlusconi (C-387/02), S. Adelchi (C-391/02) és M. Dell'Utri és társai (C-403/02) ellen a *codice civile* (a továbbiakban: olasz polgári törvénykönyv) által előírt, a társaságokról szóló hamis információra (hamis könyvelés) vonatkozó rendelkezések állítólagos megsértése miatt indult büntetőeljárásokban terjesztették elő.

Jogi háttér

A közösségi szabályozás

3 A Szerződés 54. cikke (3) bekezdésének g) pontja szerint a Tanács és a Bizottság annak érdekében, hogy a biztosítékokat egyenértékűvé tegyék a Közösségen belül, munkálkodnak a letelepedési szabadság korlátozásainak eltörlésén azáltal, hogy a szükséges mértékben összehangolják azokat a biztosítékokat, amelyeket a tagállamok az EGK-Szerződés 58. cikkének második bekezdése (később az EK-Szerződés 58. cikkének második bekezdése, jelenleg az EK 48. cikk második bekezdése) szerinti társaságoktól a tagok és harmadik személyek érdekeinek védelme céljából megkövetelnek.

4 Ennek alapján a Tanács különböző irányelveket fogadott el, többek között az alapügyben érintett alábbi irányelveket.

5 Az első társasági irányelvet — annak 1. cikke szerint — a tőkeegyesítő társaságokra kell alkalmazni, vagyis Olaszországban a következő társasági formákra: società per azioni (részvénytársaság, a továbbiakban: SpA), società in accomandita per azioni (betéti részvénytársaság) és a società a responsabilità limitata (korlátolt felelősségű társaság, a továbbiakban: Srl).

6 Ez az irányelv három olyan intézkedést ír elő, amelyek célja az e társaságokkal kapcsolatba kerülő harmadik személyek védelme, nevezetesen: a területileg illetékes kereskedelmi nyilvántartásban minden társaság esetében külön akta létrehozását, amely meghatározott kötelező információkat tartalmaz, a társaság (beleértve az alapítás alatt lévő társaságokat) nevében vállalt kötelezettségek érvényességére és hivatkozhatóságára vonatkozó nemzeti szabályok harmonizálását, valamint a társaságok érvénytelenségi okainak kimerítő jellegű rögzítését.

7 Az első társasági irányelv 2. cikke szerint:

„(1) A tagállamoknak meg kell hozniuk a szükséges intézkedéseket a társaság kötelező adatszolgáltatásának biztosításához, legalább a következő okiratokra és adatokra vonatkozóan:

[...]

f) minden üzleti évre vonatkozó mérleg és eredménykimutatás. A mérleget tartalmazó dokumentumnak tartalmaznia kell a törvény által a mérleg hitelesítésére kötelezően kijelölt személyek adatait is. Az első cikkben megjelölt, német, belga, francia, olasz, illetve luxemburgi jog szerinti Gesellschaft mit beschränkter Haftung, société de personnes à responsabilité limitée, personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, société à responsabilité limitée és società a responsabilità limitata, valamint a holland jog szerinti besloten naamloze vennootschap esetében azonban e rendelkezés kötelező alkalmazását el kell halasztani a mérlegek és eredménykimutatások tartalmának összehangolásáról, valamint az irányelvben meghatározandó mérlegfőösszegnél alacsonyabb mérlegfőösszegű társaságoknak az említett dokumentumokkal kapcsolatos adatközlési kötelezettség alóli részleges vagy teljes mentesítéséről szóló irányelv bevezetésének időpontjáig. A Tanács az említett irányelvet ennek az irányelvnek az elfogadását követő két éven belül fogadja el;

[...]"

8 Ezen irányelv 3. cikkének (1) és (2) bekezdése elrendeli:

„(1) Minden tagállam központi cégnyilvántartásában vagy kereskedelmi nyilvántartásában külön aktát kell nyitni valamennyi ott nyilvántartásba vett társaság számára.

(2) A 2. cikk szerint szolgáltatott valamennyi okiratot és adatot ebben az aktában kell nyilvántartani, illetve a nyilvántartásba be kell jegyezni; a nyilvántartásban szereplő bejegyzések tárgyának minden esetben meg kell jelennie az aktában."

9 Az említett irányelv 6. cikke szerint:

„A tagállamoknak megfelelő szankciókról kell gondoskodniuk:

— ha a 2. cikk (1) bekezdése f) pontjának megfelelően elmulasztják a mérleget és az eredménykimutatást benyújtani [helyesen: ha az adatközlésre kötelezettek elmulasztják benyújtani a 2. cikk (1) bekezdésének f) pontjában előírt mérleg- és eredménykimutatást];

[...]"

10 A negyedik társasági irányelv, amelyet Olaszországban ugyanazon társasági formákra kell alkalmazni, mint az első társasági irányelvet, és amelyeket a jelen ítélet az 5. pontban sorol fel, a társaságok éves beszámolójának összeállítására, tartalmára, felépítésére és közzétételére vonatkozó nemzeti rendelkezéseket harmonizálja.

11 Ezen irányelv 2. cikke elrendeli:

„(1) Az éves beszámoló mérlegből, eredménykimutatásból és kiegészítő mellékletből áll. E dokumentumok egységet alkotnak.

(2) E dokumentumok áttekinthetően és ennek az irányelvnek a rendelkezései szerint kerülnek összeállításra.

(3) Az éves beszámoló megbízható és valós képet mutat a társaság eszközeiről, forrásairól, pénzügyi helyzetéről és eredményéről.

(4) Ha ezen irányelv rendelkezéseinek alkalmazása nem elegendő ahhoz, hogy a (3) bekezdés értelmében megbízható és valós képet adjanak, további információkat kell közölni.

(5) Ha kivételes esetben ezen irányelv valamely rendelkezésének alkalmazása nem egyeztethető össze a (3) bekezdésben megállapított kötelezettséggel, attól a rendelkezéstől el kell térni annak érdekében, hogy a (3) bekezdés értelmében a beszámoló megbízható és valós képet adjon. Minden ilyen eltérést a kiegészítő mellékletben közölni kell, az alapjául szolgáló indokok ismertetésével és az eszközökre, forrásokra, pénzügyi helyzetre és eredményre gyakorolt hatás kimutatásával együtt. A tagállamok határozhatják meg a kivételes eseteket, és állapíthatják meg a vonatkozó különös szabályokat.

(6) A tagállamok engedélyezhetik vagy előírhatják, hogy az éves beszámoló az ezen irányelvben előírtakon kívül egyéb információkat is tartalmazzon."

12 Az említett irányelv 11. cikke előírja, hogy a tagállamok engedélyezhetik azoknak a társaságoknak, amelyek a mérleg fordulónapján a mérlegfőösszeg, a nettó árbevétel és a foglalkoztatottak száma esetében nem léptek túl bizonyos küszöbértékeket, hogy egyszerűsített mérleget készítsenek. Ugyanezen irányelv 12. cikke további pontos adatokat tartalmaz ebben a tekintetben.

13 A negyedik társasági irányelv 47. cikkének (1) bekezdése, amely a „Közzététel" című, 10. szakaszban szerepel, elrendeli:

„Az előírásszerűen jóváhagyott éves beszámolót és az üzleti jelentést az éves beszámoló könyvvizsgálatáért felelős személy által adott véleménnyel együtt teszik közzé a tagállami jogszabályok által meghatározott módon a 68/151/EGK irányelv 3. cikkével összhangban.

[...]"

14 A negyedik társasági irányelv 51. cikke szerint, amely a „Könyvvizsgálat" című 11. szakaszban szerepel:

„(1) a) A társaságoknak éves beszámolóikat a nemzeti jogszabály által a beszámoló könyvvizsgálatára feljogosított egy vagy több személlyel kell ellenőriztetni.

b) A beszámoló könyvvizsgálatáért felelős személynek vagy személyeknek azt is ellenőrizniük kell, hogy az üzleti jelentés összhangban van-e az ugyanarra az üzleti évre összeállított éves beszámolóval.

(2) A tagállamok mentesíthetik a 11. cikkben említett társaságokat az (1) bekezdésben előírt kötelezettség alól.

A 12. cikket kell alkalmazni.

(3) Ha megadják a (2) bekezdésben előírt mentességet, a tagállamok megfelelő szankciókat vezetnek be jogszabályaikba olyan esetekre, amikor az ilyen társaságok éves beszámolói vagy üzleti jelentései nem ezen irányelv követelményeinek megfelelően kerülnek összeállításra."

15 A hetedik társasági irányelv, amely Olaszországban ugyanazon társasági formákra alkalmazandó, mint amelyekre az első és a negyedik társasági irányelv, és amelyeket a jelen ítélet 5. és 10. pontja sorol fel, előírja a tőkeegyesítő társaságok konszolidált beszámolójára vonatkozó nemzeti rendelkezések koordinációs intézkedései.

16 A hetedik társasági irányelv 16. cikkének (2)–(6) bekezdése lényegében ugyanazon rendelkezéseket írja elő a konszolidált beszámoló vonatkozásában, mint a negyedik társasági irányelv 2. cikkének (2)–(6) bekezdése az éves beszámoló vonatkozásában, amely rendelkezéseket a jelen ítélet 11. pontja idézi.

17 A hetedik társasági irányelv 38. cikkének (1), (4) és (6) bekezdése, amely a hetedik társasági irányelvnek „A konszolidált éves beszámoló közzététele" című 5. szakaszában szerepelnek, előírja:

„(1) A megfelelően jóváhagyott konszolidált éves beszámolót és a konszolidált éves üzleti jelentést a konszolidált éves beszámoló könyvvizsgálatáért felelős személy véleményével együtt közzéteszik arra a vállalkozásra vonatkozóan, amely a konszolidált éves beszámolót készítette a tagállami jogszabályok által meghatározott módon a 68/151/EGK irányelv 3. cikkével összhangban.

[...]

(4) Azonban, amennyiben a konszolidált éves beszámolókat készítő vállalkozást nem a 4. cikkben felsorolt társasági formájú gazdasági társaság valamelyikeként hoztak létre, és a nemzeti jogszabályok nem teszik kötelezővé az (1) bekezdésben említett dokumentumok közzétételét a 68/151/EGK irányelv 3. cikkében előírtakkal megegyező módon, az ilyen dokumentumokat legalább a székhelyen hozzáférhetővé kell tenni. Kérelemre lehetővé kell tenni az ilyen dokumentumokról másolat készítését. [...]

[...]

(6) A tagállamok rendelkeznek a megfelelő szankciókról arra az esetre, ha az itt megállapított közzétételi kötelezettségnek nem tesznek eleget."

A nemzeti szabályozás

A társasági jog

18 A köztársasági elnök 2002. április 11-i 61. sz. törvényerejű rendelete, amely a kereskedelmi társaságokat érintő közigazgatási és büntetőjogi jogsértéseket szabályozza a 2001. október 3-i 366. törvény 11. pontjának megfelelően (*GURI* 88. sz., 2002. április 15., 4. o., a továbbiakban: 61/2002 törvényerejű rendelet), és amely 2002. április 16-án lépett hatályba, „A társaságokra vagy társaságok konzorciumára vonatkozó büntetőjogi rendelkezések" c. új XI. címmel váltotta fel az olasz polgári törvénykönyv V. kötetének XI. címét.

19 Ez a törvényerejű rendeletet az olasz társasági jogi reform keretében keletkezett, amely a 2001. október 3-i 366. sz. törvényben (*GURI* 234. sz., 2001. október 8.) előírt felhatalmazás alapján elfogadott törvényerejű rendeletek együttese alapján került végrehajtásra.

20 Az olasz polgári törvénykönyv 2621. cikke, amelynek címe: „Hamis közlések és a nyereség vagy az osztalékelőleg jogtalan felosztása", a 61/2002. sz. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikke) hatálybalépését megelőző változatában elrendelte:

„Amennyiben a cselekmény nem minősül súlyosabb bűncselekménynek, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel és 1032 eurótól 10 329 euróig terjedő pénzbírsággal büntetendők:

1) azok a szervezők, alapító tagok, tisztségviselők, igazgatók, felügyelőbizottsági tagok és felszámolók, akik a társaság jelentéseiben, mérlegeiben és más közléseiben megtévesztő szándékkal olyan tényeket állítanak, amelyek nem felelnek meg a valóságnak a társasági szerződés vagy a társaság gazdasági helyzete vonatkozásában, vagy amelyek részben vagy egészben leplezik az e helyzetre vonatkozó tényeket;

[...]"

21 A 61/2002. sz. törvényerejű rendelet többek között új büntetőjogi rendelkezéseket vezetett be az olasz polgári törvénykönyv 2621. és 2622. cikkébe, amelyek büntetendőnek nyilvánítják a társaságról szóló hamis tájékoztatás adását, amely bűncselekményt „hamis könyvelésnek" is neveznek (a továbbiakban, az esettől függően: az olasz polgári törvénykönyv új 2621. cikke, az olasz polgári törvénykönyv új 2622. cikke vagy az olasz polgári törvénykönyv új 2621. és 2622. cikke); e rendelkezések az alábbiakat írják elő:

„2621. cikk (A társaságra vonatkozó hamis információk)

Amennyiben a 2622. cikk másként nem rendelkezik, azok a tisztségviselők, igazgatók, felügyelőbizottsági tagok és felszámolók, akik azzal a szándékkal, hogy

a tagokat vagy a nyilvánosságot megtévesszék, és saját maguk vagy mások számára jogtalan haszonra tegyenek szert, a társaság mérlegében, jelentésében, illetve a törvényben előírt a nyilvánosságnak vagy a tagoknak címzett egyéb közlésekben valótlan tényeket állítanak, még amennyiben azok értékelésen alapulnak is, vagy elmulasztják a törvény alapján kötelező, a társaság gazdasági, vagyoni, pénzügyi helyzetére vagy a társaságok azon csoportjának ilyen helyzetére vonatkozó közléseket, amelynek a társaság a tagja, azzal a céllal, hogy a címzetteket az említett helyzettel kapcsolatban félrevezessék, egy év hat hónap szabadságvesztéssel büntetendők.

Ugyanezt a büntetést kell alkalmazni, ha a közlések a társaság tulajdonában álló, illetve olyan vagyontárgyakra vonatkoznak, amelyeket a társaság harmadik személyek javára kezel.

Büntetés alkalmazásának nincs helye, ha a hamis tényállítások vagy mulasztások nem változtatják meg érzékelhetően a társaság gazdasági, vagyoni, pénzügyi helyzetét, illetve azon csoportét, amelynek a társaság a tagja. A cselekmény nem büntethető, ha a hamis tényállítások vagy mulasztások által előidézett változás az adózás előtti eredményben nem haladja meg az 5%-ot, illetve a nettó eszközállományban az 1%-ot.

A cselekmény nem büntethető, ha a cselekmény olyan becslések eredménye, amelyek egyenként nem térnek el 10%-ot meghaladó mértékben a helyes értéktől.

2622. cikk (A társaságra vonatkozó, a tagokat és a hitelezőket megkárosító hamis információk)

Azok a tisztségviselők, igazgatók, felügyelőbizottsági tagok és felszámolók, akik a tagok és a nyilvánosság megtévesztése céljából, és azért, hogy saját maguk vagy mások számára jogtalan haszonra tegyenek szert, a mérlegben, a jelentésben vagy a

társaságra vonatkozóan a törvény által előírt egyéb, a tagok vagy a nyilvánosság számára szóló közlésekben valótlan tényeket állítanak, még amennyiben azok értékelésen alapulnak is, vagy elmulasztják a törvény alapján kötelező, a társaság gazdasági, vagyoni, pénzügyi helyzetéről, illetve a társaságok azon csoportjának helyzetéről szóló közléseket, amelynek a társaság a tagja, oly módon, hogy a címzetteket az említett helyzettel kapcsolatban megtévesztik, és a hitelezőknek vagy a tagoknak vagyoni kárt okoznak, a sértett magánindítványa alapján a hat hónaptól három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők.

Az eljárás szintén magánindítványra indul, amennyiben a cselekmény ettől eltérő, súlyosabb bűncselekménynek minősül, amely a tagoktól és a hitelezőktől különböző személyek vagyonában okoz kárt, kivéve, ha azt az állam, a közjogi testületek vagy az Európai Közösségek sérelmére követik el.

Az 1998. február 24-i 58. sz. törvényerejű rendelet IV. része III. címe II. fejezetének rendelkezéseiben szabályozott társaságok esetében a jelen cikk első albekezdése szerinti cselekmény egy évtől négy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, és a bűntett hivatalból üldözhető.

Amennyiben a közlések olyan vagyontárgyakra vonatkoznak, amelyeket a társaság birtokol, vagy harmadik személyek javára kezel, a büntetés megegyezik a jelen cikk első és harmadik albekezdésében írt cselekmények büntetésével.

Nincs helye büntetés alkalmazásának, ha a hamis tényállítások vagy mulasztások nem változtatják meg érzékelhetően a társaság gazdasági, vagyoni, pénzügyi helyzetét, vagy azon csoport helyzetét, amelynek a társaság a tagja. A cselekmény nem büntethető, ha a hamis tényállítások vagy mulasztások által előidézett változás az adózás előtti eredményben nem haladja meg az 5%-ot, illetve a nettó eszközállományban az 1%-ot.

A cselekmény nem büntethető, ha a cselekmény olyan becslések eredménye, amelyek egyenként nem térnek el 10%-ot meghaladó mértékben a helyes értéktől".

Az általános büntetőjog

22 A *codice penale* (a továbbiakban: olasz büntető törvénykönyv) 2. cikkének címe: „A büntetőtörvények módosítása"; ennek első, harmadik és negyedik albekezdése szerint:

„Senki sem büntethető olyan cselekmény miatt, amely későbbi törvény alapján nem büntetendő; marasztaló ítélet esetén a büntetés végrehajtása és a büntetőjogi következmények semmisek.

Ha a bűncselekmény elkövetésekor hatályban lévő törvény és a későbbi törvény eltér egymástól, az a törvény alkalmazandó, amelynek rendelkezései az elkövetőre kedvezőbbek, kivéve, ha az ügyben jogerős ítéletet hoztak.

Az előző albekezdések rendelkezései nem alkalmazhatók a kivételes és az átmeneti törvényekre."

23 Az olasz büntetőtörvénykönyv 39. cikke szerint a bűncselekmény lehet bűntett vagy vétség; ugyanezen törvény 17. cikke szerint a bűntettek súlyosabb büntetési nemekkel büntetendőek, mint a vétségek.

24 E törvény a 158. cikkének (1) bekezdéséből következik, hogy az elévülési határidő a bűncselekmény elkövetésekor kezdődik, nem pedig annak felfedezésekor.

25 Ezenkívül az említett törvény 157. és a 160. cikkéből következik, hogy azon bűncselekmények esetében, amelyekről az olasz polgári törvénykönyv új 2621. cikke rendelkezik, az elévülési határidő három évtől legfeljebb négy és fél évig terjed, míg azon bűncselekmények esetében, amelyek az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikkében szerepeltek, és amelyekről ugyanezen törvény új 2622. cikke rendelkezik, öt évtől legfeljebb hét és fél évig. Az olasz büntető törvénykönyv 160. cikke az elévülési határidők félbeszakadása esetére rögzíti azok maximális tartamát.

Az alapügyek és az előzetes döntéshozatal iránt előterjesztett kérdések

26 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatokból következik, hogy az alapügyek három büntetőeljárásában a vádlottak terhére rótt bűncselekményeket az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikkének hatályossága idején követték el, azaz a 61/2002. sz. törvényerejű rendelet és az említett törvény új 2621. és 2622. cikkének hatálybalépését megelőzően.

27 A C-387/02. sz. ügyben a Tribunale di Milanón a giudice per le indagini preliminari (előzetes vizsgálati bíró) 1999. november 26-i döntésével e bíróság első büntetőtanácsa elé utalta S. Berlusconit. A vádlott terhére rótták, hogy 1986 és 1989 között a Fininvest SpA és az azonos nevű csoport más társaságainak éves beszámolóira vonatkozóan hamis dokumentumokat tett közzé, az e társaságban betöltött elnöki és az említett csoportban betöltött főrészvényesi minőségében. E hamis dokumentumok lehetővé tették rejtett tartalékok felhalmozását, amelyeket bizonyos, állítólagosan jogellenes tevékenységek finanszírozására szántak.

28 A C-403/02. sz. ügyben az előzetes döntéshozatalra utaló határozatból megállapítható, hogy Dell'Utri, Luzi és Comincioli ellen azért folyt büntetőeljárás a Tribunale di Milano negyedik tanácsa előtt, mert 1993-ig hamis mérleget készítettek.

29 A C-391/02. sz. ügy az S. Adelchinak a Tribunale di Lecce által 2001. január 9-én hozott azon ítélet elleni fellebbezéséből ered, amelyben S. Adelchit bűnösnek találták a La Nuova Adelchi Srl és a Calzaturificio Adelchi Srl társaságokra vonatkozó csalások miatt, amelyeknek ő volt az egyedüli ügyvezetője. Ezek a cselekmények, amelyeket 1992-ben és 1993-ban követtek el, állítólagosan fiktív export-import tevékenységekkel, valamint az e társaságok állítólagos hamis számlakibocsátásával kapcsolatosak. Ezek elkerülhetetlen következménye az lett, hogy az említett társaságok mérlegeiben a valós költségeket meghaladó költségeket és tisztán látszólagos bevételeket, ebből következően pedig a valódi forgalomtól eltérő forgalmat tüntettek fel.

30 A 61/2002. sz. törvényerejű rendelet hatálybalépésétől követően e három büntetőeljárás vádlottjai arra hivatkoztak, hogy esetükben az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikkét kell alkalmazni.

31 A kérdést előterjesztő bíróságok rámutatnak arra, hogy ezeknek az új rendelkezéseknek az alkalmazása azzal a következménnyel jár, hogy e rendelkezések az alább felsorolt okok miatt megakadályozzák azon cselekmények büntetőjogi üldözését, amelyek tárgyában az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikke alapján eredetileg bűntett miatt folyt eljárás.

32 Először: ha a cselekmények elvileg hivatalból, azaz feljelentés hiányában az olasz polgári törvénykönyv új 2621. cikke alapján az ügyészség által üldözendőek, ez a

bűncselekmény a továbbiakban vétségnek minősül, amelyre következésképpen legfeljebb négy és fél év elévülési határidő vonatkozik, és már nem bűntettnek, amely esetében az elévülési határidő legfeljebb hét és fél év az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikke alapján. Az alapügyekben tehát az olasz polgári törvénykönyv új 2621. cikkében rögzített bűncselekmény mindenképpen elévült.

33 Másodszor: e bíróságok szerint a bűncselekmény minősítésének ilyen módosítása azt is magával hozza, hogy az azzal összefüggő bűncselekmények — mint például bűnszervezet létrehozása, pénzmosás vagy orgazdaság — tárgyában már nem folytatható büntetőeljárás, mert e bűntettek kizárólag korábban elkövetett bűntettel — és nem vétséggel — kapcsolatban állapíthatók meg.

34 Harmadszor: amennyiben az olasz polgári törvénykönyv új 2622. cikkében szabályozott bűntett vonatkozásában az alapügy cselekményei nem évültek volna még el, akkor e cikk alapján nem folytatható büntetőeljárás valamely tag vagy hitelező feljelentése hiányában, aki azt állítja, hogy hamis tényállítás miatt sérelem érte; a feljelentés ugyanis szükséges feltétele a büntetőeljárás e rendelkezés alapján történő megindításának, legalábbis abban az esetben, ha a hamis tényállítások a tőzsdén nem jegyzett társaságokra vonatkoznak, ahogyan az alapügyekben a büntetőeljárások során felmerült.

35 Végül: az említett bíróságok feltárják, hogy a cselekmények büntetőjogi üldözése az olasz polgári törvénykönyv új 2621. cikke harmadik és negyedik albekezdésében, illetve a 2622. cikkének ötödik és hatodik albekezdésében előírt küszöbökbe is ütközhet, amelyek alapján a cselekmények nem büntethetők, amennyiben a hamis tényállítások hatása nem jelentős, vagy csekély jelentőségű, azaz ha a hamis tényállítások következményeként bekövetkezett változás nem nagyobb az üzleti év adózás előtti eredményének 5%-ánál, illetve a nettó eszközállomány 1%-nál.

36 A kérdést előterjesztő bíróságok e megfontolásokra tekintettel az ügyészséghez hasonlóan úgy értékelik, hogy a jelen eljárások azt a kérdést vetik fel, hogy megfelelőek-e az olasz polgári törvénykönyv új 2621. és 2622. cikkében előírt szankciók az első társasági irányelvnek a Bíróság által többek között a C-97/96. sz., Daihatsu Deutschland-gyben 1997. december 4-én hozott ítéletben (EBHT 1997., I-6843. o.) értelmezett 6. cikke, illetve a Szerződés 5. cikke tükrében, amelyből a 68/88. sz., Bizottság kontra Görögország ügyben 1989. szeptember 21-én hozott ítélet (EBHT 1989., 2965. o.) 23. és 24. pontjában foglaltakat követő állandó ítélkezési gyakorlat szerint az következik, hogy a közösségi jog rendelkezéseinek megsértése esetére kilátásba helyezett szankcióknak hatékony, arányos és visszatartó jelleggel kell rendelkezniük.

37 E körülmények között a C-387/02. sz. ügy esetében a Tribunale di Milano felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából kérdéseket terjesztett a Bíróság elé, amelyek az előzetes döntéshozatalra utaló határozat indokolására tekintettel a következőképpen értelmezhetőek:

1) Az első társasági irányelv 6. cikke kizárólag a társaságot érintő tények közzétételének hiánya esetén alkalmazható, vagy a társaságra vonatkozó hamis tények közzététele esetén is?

2) A közösségi rendelkezések megsértése esetén alkalmazható szankciók hatékony, arányos és visszatartó jellegét a kilátásba helyezett szankció természetére és típusára tekintettel absztrakt módon kell-e értékelni, vagy konkrét alkalmazására tekintettel, figyelembe véve azon jogrend szerkezeti jellemzőit, amelynek részét képezi?

3) Ellentétes-e a negyedik és a hetedik társasági irányelvből következő elvekkel az olyan nemzeti jogszabály, amely küszöböket rögzít, amelyek fölött a részvény-

társaságok, a betéti részvénytársaságok és a korlátolt felelősségű társaságok éves beszámolóiban és üzleti jelentéseiben található pontatlan tényeknek nincs jelentőségük?

38 A C-391/02. sz. ügyben a Corte d'appello di Lecce felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) Tekintettel a valamennyi tagállamot terhelő azon kötelezettségre, hogy a [68/151 irányelvben és a 78/660 irányelvben] előírt kötelezettségek megsértése esetére »megfelelő szankciókat« fogadjanak el, az említett irányelvek és a különösen a [...] Szerződés 44. cikke (2) bekezdésének g) pontja, a 68/151 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja és a — 83/349 és a 90/605 irányelvvel kiegészített — 78/660 irányelv 2. cikkének (2)–(4) bekezdése úgy értelmezendők-e, hogy e rendelkezésekkel ellentétes az olyan tagállami törvény, amely a társaságra vonatkozó információk nyilvánossága és pontossága elvének védelme céljából elrendelt kötelezettségek megsértése tekintetében a társasági jogi bűncselekmények tárgyában korábban hatályos szankciórendszert módosítva olyan szankciórendszert ír elő, amely nem felel meg konkrétan a szankciók hatékonyságára, arányosságára és visszatartó erejére vonatkozó követelményeknek, amelyek e védelmet biztosítják?

2) A fent hivatkozott irányelvek és különösen a [...] Szerződés 44. cikke (2) bekezdésének g) pontja, a 68/151 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja és a — 83/349 és a 90/605 irányelvvel kiegészített — 78/660 irányelv 2. cikkének (2)–(4) bekezdése úgy értelmezendők-e [...], hogy e szabályokkal ellentétes az olyan tagállami törvény, amely kizárja, hogy a tények nyilvánosságára és pontosságára vonatkozó kötelezettségek megsértése a társasági jog által előírt bizonyos okiratok (közöttük a mérleg és az eredménykimutatás) tekintetében az eljárás megindításának alapjául szolgáljon az, ha a pontatlan mérleg közzététele, más valótlan jelzés, illetve az információ hiánya úgy

változtatja meg a társaság adott gazdasági évben elért eredményét és nettó eszközállományát, hogy a változás bizonyos százalékküszöb alatt marad?

3) A fent hivatkozott irányelvek és különösen a [...] Szerződés 44. cikke (2) bekezdésének g) pontja, a 68/151 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja és a — 83/349 és a 90/605 irányelvvel kiegészített — 78/660 irányelv 2. cikkének (2)–(4) bekezdése úgy értelmezendők-e [...], hogy e szabályokkal ellentétes az olyan tagállami törvény, amely kizárja, hogy eljárást lehessen indítani a társaságokat terhelő, a tények nyilvánosságára és pontosságára vonatkozó kötelezettségek megsértése alapján, azzal a feltétellel, hogy olyan állításokat tesznek, amelyek — bár jogtalan haszonszerzés céljával a tagok és a nyilvánosság megtévesztésére irányulnak — olyan becslésen alapuló értékelések következményei, amelyek egyenként egy meghatározott küszöböt meg nem haladó mértékben térnek el a valóságtól?

4) A progresszív korlátoktól vagy a küszöböktől függetlenül, a fent hivatkozott irányelvek és különösen a [...] Szerződés 44. cikke (2) bekezdésének g) pontja, a 68/151 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja és a — 83/349 és a 90/605 irányelvvel kiegészített — 78/660 irányelv 2. cikkének (2)–(4) bekezdése úgy értelmezendők-e [...], hogy e szabályokkal ellentétes az olyan tagállami törvény, amely kizárja, hogy eljárást lehessen indítani a társaságokat terhelő, az információk nyilvánosságára és pontosságára vonatkozó kötelezettségek megsértése alapján, amennyiben a pontatlan jelleg vagy a megtévesztő mulasztások, illetve a közlések és az információk nem fejezik ki pontosan a társaság vagyoni, pénzügyi helyzetét és gazdasági eredményét, de nem változtatják meg »érzékelhető módon« a csoport vagyoni és pénzügyi helyzetét (még ha a nemzeti jogalkotó feladata is az »érzékelhető megváltoztatás« fogalmának meghatározása)?

5) A fent hivatkozott irányelvek és különösen a [...] Szerződés 44. cikke (2) bekezdésének g) pontja, a 68/151 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja és a — 83/349 és a 90/605 irányelvvel kiegészített — 78/660 irányelv 2. cikkének (2)–(4) bekezdése úgy értelmezendők-e [...], hogy e szabályokkal ellentétes az olyan tagállami törvény, amely a társaságokat terhelő, az információk nyilvánosságára és pontosságára vonatkozó kötelezettségek megsértése esetén, amely »úgy a társaság, mint a harmadik személyek érdekeinek« védelmét biztosítja, csak a tagok és a hitelezők számára tartja fenn a szankciók igénylésére való jogot, aminek hatásaként kizárásra kerül a harmadik személyek általános és hatékony védelme?

6) A fent hivatkozott irányelvek és különösen a [...] Szerződés 44. cikke (2) bekezdésének g) pontja, a 68/151 irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja és a — 83/349 és a 90/605 irányelvvel kiegészített 78/660 irányelv 2. cikkének (2)–(4) bekezdése úgy értelmezendők-e [...], hogy e szabályokkal ellentétes az olyan tagállami törvény, amely a társaságokat terhelő, az információk nyilvánosságára és pontosságára vonatkozó kötelezettségek megsértése esetén, amely »úgy a társaság, mint a harmadik személyek érdekeinek« védelmét szolgálja, olyan mechanizmust ír elő, amely különösen részletes szabályokat határoz meg az eljárás kezdeményezése és a szankciók rendszere szempontjából, kizárólag a tagok és a hitelezők sérelmére elkövetett bűncselekmények esetére tartva fenn azt a lehetőséget, hogy — a tagok és a hitelezők feljelentése alapján — eljárást vonjanak maguk után, valamint a súlyosabb és hatékonyabb szankciók elrendelésének lehetőségét?"

39 A C-403/02. sz. ügyben a Tribunale di Milano felfüggesztette az eljárást, és előzetes döntéshozatal céljából a következő kérdéseket terjesztette a Bíróság elé:

„1) A 68/151 irányelv [...] 6. cikkét úgy kell-e értelmezni, hogy az nemcsak a kereskedelmi társaságok mérlegének és eredménykimutatásának hiánya esetére kötelezi a tagállamokat a megfelelő szankciók előírására, hanem azoknak,

valamint a társaságnak a tagok vagy a nyilvánosság számára címzett más közléseinek, illetve a társaság gazdasági, vagyoni és pénzügyi helyzetére vonatkozó valamennyi olyan tény meghamisítása esetére is, amelyet a társaság önmagáról vagy arról a csoportról köteles szolgáltatni, amelyhez tartozik?

2) Az EGK-Szerződés 5. cikke alapján a szankció »megfelelő jellegének« fogalmát úgy kell-e értelmezni, hogy azt a tagállam konkrét jogi (büntető anyagi vagy eljárásjogi) keretein belül kell értékelni, azaz mint »hatásos, hatékony és ténylegesen visszatartó erejű« szankciót?

3) Ezek a jellemzők megtalálhatóak-e a polgári törvénykönyvnek a [61/2002] törvényerejű rendelettel módosított új 2621. és 2622. cikke együttes rendelkezéseiben, közelebbről minősíthető-e »hatékonyan visszatartó erejűnek« vagy »ténylegesen megfelelőnek« az a szabály, amely (a polgári törvénykönyv fent hivatkozott 2621. cikkében) a vagyoni hátrányt nem okozó mérleghamisítás, illetve a hátrányt okozó, de magánindítvány hiányában eljárás megindítására a polgári törvénykönyv 2622. cikke szerint alapot nem adó bűntett esetében szabálysértési büntetésként tizennyolc hónapos szabadságvesztés büntetést ír elő? És végül: megfelelő-e a társaságok piacán a közérdek által megkövetelt »átláthatóság« védelme tekintetében is — e piac várható közösségi kiterjedésére való tekintettel — a polgári törvénykönyv 2622. cikkének első albekezdésében szereplő (azaz a tőzsdén nem jegyzett társaságok tekintetében elkövetett) bűntettek esetében akként rendelkezni, hogy kizárólag valamelyik sértett magánindítványára indítanak eljárást (azaz a tagok vagy hitelezők magánindítványára)?"

40 A Bíróság elnökének 2003. január 20-i végzése alapján az írásbeli és a szóbeli szakasz, valamint az ítélethozatal érdekében egyesítették a C-387/02., a C-391/02. és a C-403/02. sz. ügyet.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekről

A Bírósághoz beterjesztett észrevételek

41 S. Berlusconi és M. Dell'Utri vitatják a C-387/02. sz., illetve a C-403/02. sz. ügyben előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatóságát. Az olasz kormány szintén kifejezte kétségeit ebben a tekintetben.

42 Az előterjesztett kérdések az olasz polgári törvénykönyv új 2621. és 2622. cikkének alkalmazását kívánják megakadályozni úgy, hogy a büntetőeljárást az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikke alapján lehessen megindítani, amely rendelkezés nyilvánvalóan kevésbé kedvező a vádlottak számára.

43 Még ha feltételezzük is, hogy az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikke összeegyeztethetetlennek bizonyul az első és a negyedik társasági irányelvvel, kizárt, hogy a nemzeti jog alkalmazható büntető rendelkezéseinek hiányában az említett irányelvek alapján a vádlottakkal szemben eljárást folytathassanak le, és az említett irányelvek alapján eltérő és szigorúbb szankcióval sújthassák őket.

44 A Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, hogy valamely irányelv önmagában nem állapíthat meg magánszemélyeket terhelő kötelezettségeket, és magánszemélyekkel szemben nem lehet irányelvre hivatkozni. Az irányelvnek önmagában, a tagállamban a végrehajtása érdekében elfogadott törvénytől függetlenül, nem lehet

olyan a hatása, hogy meghatározza vagy súlyosbítsa azon személyek büntetőjogi felelősségét, akik az irányelv rendelkezéseit megsértve járnak el.

45 A Bíróságtól kért válasz a kérdést előterjesztő bíróságok előtt folyamatban lévő eljárások megoldása szempontjából nem bír jelentőséggel, minthogy az alapügyben az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikke semmiképpen sem alkalmazható.

46 Az ilyen eredményt kizárja a vádlottakra kedvezőbb büntetőtörvény visszamenőleges alkalmazásának elve, amely alapvető jog, és amely — a legalitás elvéhez hasonlóan, amelynek egyik fontos oldalát képezi — a közösségi jogrend része.

47 A Bizottság álláspontja szerint azonban az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatóak.

48 Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések elfogadhatóságát nem érinti a legalitás elvének esetleges alkalmazása abban az esetben, ha a Bíróság által adandó válaszból az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikkének a közösségi joggal való összeegyeztethetetlensége következik, ami azzal a következménnyel járhat, hogy az eljárást az említett törvény korábbi, a vádlottakra kedvezőtlenebb 2621. cikke alapján indítják meg.

49 Fontos megemlíteni, hogy az alapügyekben a vádlottakkal szemben megindított büntetőeljárás alapját képező tényállás megállapítása idején a vádlottak az olasz polgári törvénykönyv korábbi 2621. cikke alapján büntethetőek voltak, és csak később kerültek elfogadásra a vádlottakra kedvezőbb nemzeti intézkedések, amelyeknek a közösségi joggal való összeegyeztethetőségét bizonyos vonatkozásokban megkérdőjelezték oly módon, hogy a nemzeti bíróság adott esetben köteles megakadályozni ezen intézkedések alkalmazását.

50 Ebben a helyzetben nem a közösségi jogszabály határozza meg vagy súlyosbítja a büntetőjogi felelősséget. Egyszerűen arról van szó, hogy fenn kell tartani azon nemzeti törvény hatását, amely a tényállás időpontjában hatályos volt, és a közösségi joggal összhangban áll, és a későbbi kedvezőbb, de a közösségi joggal ellentétes törvényt nem kell alkalmazni.

51 A közösségi jog elsődlegességének elvével ellentétes a vádlottra kedvezőbb, új nemzeti rendelkezések valamely korábbi tényállás vonatkozásában történő alkalmazása, amennyiben e rendelkezésekről bebizonyosodik, hogy nem szankcionálják megfelelő módon a közösségi jog szabályainak megsértését, és következésképpen a Bíróság értelmezése szerint összeegyeztethetetlenek ez utóbbiakkal.

A Bíróság álláspontja

52 Az előterjesztett kérdésekkel a kérdést előterjesztő bíróságok lényegében azt kívánják megtudni, hogy az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikké-

ben található egyes rendelkezések összeegyeztethetőek-e a közösségi jog elvárásával, miszerint a közösségi jog rendelkezéseinek megsértése esetén a szankcióknak megfelelőeknek kell lenniük (lásd a jelen ítélet 36. pontját).

A szankciók megfelelőségére vonatkozó közösségi jogi követelmény

53 Először meg kell vizsgálni, hogy az olasz polgári törvénykönyv új 2621. és 2622. cikke által elrendeltekhez hasonló, a hamis könyvelésből eredő bűncselekmények esetére kilátásba helyezett szankciók megfelelőségére vonatkozó követelményt az első társasági irányelv a 6. cikke írja elő, vagy e követelmény a Szerződés 5. cikkéből következik, amely a jelen ítélet 36. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlat szerint magában foglalja, hogy a közösségi jog megsértése esetére kilátásba helyezett szankciónak hatékonynak, arányosnak és visszatartó erejűnek kell lennie.

54 Ebben a tekintetben meg kell állapítani, hogy az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikke által előírtakhoz hasonló, a hamis könyvelésből eredő bűncselekmények esetére kilátásba helyezett szankciók célja az irányelv negyedik preambulumbekezdéséből és 2. cikkének (3) és (5) bekezdéséből következő azon alapvető elvet ért súlyos sérelmek elmarasztalása, amely szerint az irányelvben érintett éves beszámolóknak megbízható és valós képet kell mutatniuk a társaság eszközeiről, forrásairól, pénzügyi helyzetéről és eredményéről, és amelynek érvényesítése a negyedik társasági irányelv alapvető célkitűzése (ebben az értelemben lásd a C-306/99. sz. BIAO-ügyben 2003. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-1. o.] 72. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

55 Ez a megállapítás egyébként igaz a hetedik társasági irányelvre is, amely 16. cikkének (3) és (5) bekezdésében lényegében ugyanazon rendelkezéseket tartalmazza a

konszolidált éves beszámolók tárgyában, mint a negyedik társasági irányelv 2. cikkének (3) és (5) bekezdése az éves beszámolók esetében.

56 Ami az első társasági irányelv 6. cikkében előírt szankciórendszert illeti, e rendelkezés megfogalmazása önmagában jelzi, hogy ezt a rendszert úgy kell értelmezni, hogy az nemcsak az éves beszámoló benyújtásának hiánya esetén alkalmazandó, hanem e beszámoló tartalma tekintetében a negyedik társasági irányelvben előírt szabályokkal nem egyező módon összeállított éves beszámolóra is.

57 Az említett 6. cikk nem korlátozódik arra, hogy előírja a tagállamok azon kötelezettséget, hogy megfelelő szankciókról gondoskodjanak arra az esetre, ha az arra kötelezettek elmulasztják benyújtani a mérleget és az eredménykimutatást, hanem olyan kötelezettséget ír elő e dokumentumok a benyújtásának elmulasztása esetére, mint az első társasági irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja. Márpedig ez az irányelv kifejezetten az éves beszámoló tartalmára vonatkozó szabályok tervezett harmonizációjára vonatkozik, amelyet a negyedik társasági irányelv hajtott végre.

58 A negyedik társasági irányelv szerkezetéből — amely az ugyanazon társasági formákra vonatkozóan kiegészíti az első társasági irányelvben rögzített kötelezettségeket — és a szankciókra vonatkozó általános szabályok irányelvbeli hiányából következik, hogy — elvonatkoztatva a negyedik társasági irányelv 51. cikkének (3) bekezdésében előírt különleges mentesség által érintett esetektől — a közösségi jogalkotó valóban az első társasági irányelv 6. cikkében említett szankciórendszert szándékozta alkalmazni a negyedik társasági irányelvben foglalt kötelezettségek megsértésére, és különösen a tartalmuk tekintetében az erre vonatkozó szabályoknak megfelelő éves beszámolók benyújtásának elmulasztására.

59 A hetedik társasági irányelv azonban 38. cikkének (6) bekezdésében általános szabályt ír elő. Nem vitatható, hogy ez utóbbi vonatkozik azon konszolidált beszámolók benyújtására is, amelyeket nem a hetedik társasági irányelvben előírt szabályoknak megfelelően állítottak össze.

60 A negyedik és a hetedik társasági irányelvek közötti tartalmi eltérésnek az a magyarázata, hogy az első társasági irányelv 2. cikke (1) bekezdésének f) pontja egyáltalán nem vonatkozik a konszolidált beszámolókra. Ezen irányelv 6. cikkét nem lehet úgy tekinteni, hogy az a konszolidált beszámolókra vonatkozó kötelezettségek figyelmen kívül hagyása esetén alkalmazandó.

61 Ezenkívül a szóban forgó irányelv kontextusa és céljai is megerősítik az említett 6. cikk olyan értelmezését, hogy az a tartalomra vonatkozó szabályoknak megfelelően összeállított éves beszámolók benyújtásának elmulasztására is vonatkozik.

62 Ahogy azt indítványának 72. és 75. pontjában a főtanácsnok megemlítette: ebben a tekintetben különösen figyelembe kell venni azt a rendkívül lényeges szerepet, amelyet a tőkeegyesítő társaságok éves beszámolójának benyújtása, illetve még inkább a tartalmukra vonatkozó harmonizált szabályoknak megfelelően összeállított éves beszámolók töltenek be a harmadik személyek érdekeinek védelmére; ezt a célkitűzést mind az első, mind a negyedik társasági irányelv preambulumai egyértelműen hangsúlyozzák.

63 Ebből következik, hogy az első társasági irányelv 6. cikke írta elő az olyan szankciók megfelelő jellegére vonatkozó követelményt, mint amelyeket a hamis könyveléssel kapcsolatban az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikke ír elő.

64 Mindazonáltal az első társasági irányelv 6. cikkében elrendelt szankciók megfelelő jellegének tisztázása céljából célszerű figyelembe venni a Bíróságnak a Szerződés 5. cikkére vonatkozó állandó ítélkezési gyakorlatát, amelyből azonos természetű követelmény következik.

65 Ezen ítélkezési gyakorlat szerint a tagállamoknak, miközben megőrzik a szankciókkal kapcsolatos döntési jogukat, különösen arra kell ügyelniük, hogy a közösségi jog megsértését olyan tartalmi és eljárási feltételek között szankcionálják, amelyek megfelelnek a nemzeti jog hasonló jellegű és jelentőségű megsértésének eseteire alkalmazható feltételeknek, és amelyek minden esetben hatékony, arányos és visszatartó jelleget biztosítanak a szankciónak (lásd különösen a Bizottság kontra Görögország ügyben hozott, fent hivatkozott ítélet 23. és 24. pontját, a C-326/88. sz. Hansen-ügyben 1990. július 10-én hozott ítélet [EBHT 1990., I-2911. o.] 17. pontját, a C-167/01. sz., Inspire Art-ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítélet [EBHT 2003., I-10155. o.] 62. pontját és a C-230/01. sz. Penycoed-ügyben 2004. január 15-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-937. o.] 36. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

Az enyhébb büntetés visszaható hatályú alkalmazásának elvéről

66 Az első társasági irányelvnek az éves beszámoló benyújtásának elmaradása esetén való alkalmazhatóságától eltekintve, meg kell jegyezni, hogy az olasz büntető törvénykönyv 2. cikke szerint, amely elrendeli az enyhébb büntetés visszaható hatályú alkalmazásának elvét, az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve

2622. cikkét kellene alkalmazni, még ha e cikkek az alapeljárás cselekményeinek elkövetése után léptek is hatályba.

67 Ebben a tekintetben emlékeztetni kell, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az alapvető jogok az általános jogelvek szerves részét képezik, amelyek tiszteletben tartását a Bíróság biztosítja. Ehhez a Bíróság a tagállamok közös alkotmányos hagyományaira, valamint az emberi jogok védelme céljából kötött nemzetközi szerződések iránymutatásaira támaszkodik, amelyek létrehozásában a tagállamok közreműködtek, és amelyekhez csatlakoztak (lásd különösen a C-112/00. sz. Schmidberger-ügyben 2003. június 12-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-5659. o.] 71. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot, valamint a C-20/00. és C-64/00. sz., Booker Aquaculture és Hydro Seafood egyesített ügyekben 2003. július 10-én hozott ítélet [EBHT 2003., I-7411. o.] 65. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

68 Az enyhébb büntetés visszaható hatályú alkalmazása tehát a tagállamok közös alkotmányos hagyományainak része.

69 Ebből következik, hogy az enyhébb büntetés visszaható hatályú alkalmazásának elvét úgy kell tekinteni, mint amely a közösségi jog általános elveinek részét képezi, amelyet a nemzeti bíróságnak tiszteletben kell tartania, amikor a közösségi jog és — jelen esetben különösen — a társasági jogról szóló irányelvek végrehajtása céljából elfogadott nemzeti jogot alkalmazza.

Az első társasági irányelv hivatkozhatóságáról

70 Mindamellett felmerül a kérdés, hogy az enyhébb büntetés visszaható hatályú alkalmazásának elve alkalmazható-e, ha az enyhébb büntetés ellentétes más közösségi jogszabályokkal.

71 Az alapügy megoldásához azonban nem kell eldönteni ezt a kérdést, ha a szóban forgó közösségi szabályt olyan irányelv tartalmazza, amelyre valamely igazságügyi hatóság büntetőeljárás keretében magánszeméllyel szemben hivatkozik.

72 Feltételezve, hogy a Bíróság által számukra nyújtott válaszok függvényében a kérdést előterjesztő bíróságok arra a következtetésre jutnának, hogy egyes rendelkezéseik miatt az olasz polgári törvénykönyv új 2621., illetve 2622. cikke nem felel meg a szankciók megfelelő jellegére vonatkozó közösségi követelménynek, a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlatából következik, hogy a kérdést előterjesztő bíróságok kötelesek az említett új cikkek alkalmazását saját hatáskörükben megtagadni, anélkül hogy kérelmezniük vagy várniuk kellene azok jogalkotói vagy bármilyen egyéb alkotmányos úton történő megsemmisítésére (lásd különösen a 106/77. sz. Simmenthal-ügyben 1978. március 9-én hozott ítélet [EBHT 1978., 629. o.] 21. és 24. pontját, a C-13/91. és C-113/91. sz., Debus-ügyben [egyesített ügyek] 1992. június 4-én hozott ítélet [EBHT 1992., I-3617. o.] 32. pontját és a C-10/97–C-22/97. sz., IN. CO. GE'90 és társai egyesített ügyekben 1998. október 22-én hozott ítélet [EBHT 1998., I-6307. o.] 20. pontját).

73 Mindazonáltal a Bíróság következetesen úgy határozott, hogy valamely irányelv önmagában nem állapíthat meg magánszemélyeket terhelő kötelezettségeket, és magánszemélyekkel szemben nem lehet irányelvre hivatkozni (lásd különösen a C-397/01–C-403/01. sz., Pfeiffer és társai egyesített ügyekben 2004.október 5-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-8835. o.] 108. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

74 Azon helyzet különös kontextusában, amelyben a tagállam hatóságai magánszemélyekkel szemben büntetőeljárás keretében hivatkoznak valamely irányelvre, a Bíróság közelebbről meghatározta, hogy egy irányelvnek önmagában, a tagállamban a végrehajtása érdekében elfogadott törvénytől függetlenül, nem lehet olyan hatása, hogy meghatározza vagy súlyosbítsa azon személyek büntetőjogi felelősségét, akik az irányelv rendelkezéseit megsértve járnak el (lásd különösen a 80/86. sz., Kolpinghuis Nijmegen ügyben 1987. október 8-án hozott ítélet [EBHT 1987., 3969. o.] 13. pontját és a C-60/02. sz. X-ügyben 2004. január 7-én hozott ítélet [EBHT 2004., I-651. o.] 61. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot).

75 Márpedig a jelen esetben az első társasági irányelv 6. cikkére való hivatkozás — amelynek az a célja, hogy megvizsgáltassák az olasz polgári törvénykönyv új 2621. és 2622. cikkének az említett rendelkezéssel való összeegyeztethetőségét — azzal a hatással járhat, hogy megakadályozza említett cikkekben előírt enyhébb büntetési rendszer alkalmazását.

76 Az előzetes döntéshozatalra utaló határozatokból következik, hogy ha az olasz polgári törvénykönyv új 2621. és 2622. cikkét nem alkalmazzák az első társasági irányelv 6. cikkével való összeegyeztethetetlensége miatt, ebből az adódhat, hogy nyilvánvalóan az a súlyosabb büntetőjogi szankció kerül alkalmazásra, amelyet az olasz polgári törvénykönyv régi, az érintett büntetőeljárás tárgyát képező cselekmények elkövetése idején hatályban volt 2621. cikke írt elő.

77 Az ilyen következmény ellentétes volna az irányelvek természetéből fakadó korlátokkal, hiszen az irányelvek természete — ahogyan a jelen ítélet 73. és 74. pontjából következik — megtiltja, hogy valamely irányelv a vádlottak büntetőjogi felelősségének meghatározását, illetve súlyosbítását eredményezze.

78 Az előzőek összességére tekintettel az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésekre azt a választ kell adni, hogy az alapügyhöz hasonló helyzetben a tagállamok hatóságai büntetőeljárások keretében nem hivatkozhatnak a vádlottakkal szemben az első társasági irányelvre, mivel egy irányelvnek nem lehet olyan hatása, hogy önmagában és a tagállam által az irányelv végrehajtása érdekében meghozott belső törvénytől függetlenül meghatározza, illetve súlyosbítsa a vádlottak büntetőjogi felelősségét.

A költségekről

79 Mivel ez az eljárás az alapeljárásban részt vevő felek számára a nemzeti bíróság előtt folyamatban lévő eljárás egy szakaszát képezi, ez a bíróság dönt a költségekről. Az észrevételeknek a Bíróság elé terjesztésével kapcsolatban felmerült költségek, az említett felek költségeinek kivételével, nem téríthetők meg.

A fenti indokok alapján a Bíróság (nagytanács) a következőképpen határozott:

Az alapügyhöz hasonló helyzetben a tagállamok hatóságai büntetőeljárások keretében nem hivatkozhatnak a vádlottakkal szemben az egész Közösségre kiterjedő egységes biztosítékok kialakítása érdekében a tagállamok által a társasági tagok és harmadik személyek érdekei védelmében a Szerződés 58. cikkének (2) bekezdése szerinti társaságoknak előírt biztosítékok összehangolásáról szóló, 1968. március 9-i 68/151/EGK első tanácsi irányelvre, mivel egy irányelvnek nem lehet olyan hatása, hogy önmagában és a tagállam által az irányelv végrehajtása érdekében meghozott belső törvénytől függetlenül meghatározza, illetve súlyosbítsa a vádlottak büntetőjogi felelősségét.

Aláírások